

ISKOLAI ÉV KÜSZÖBÉN.*

Tisztelt iskolaszék s érdemes tanítóttestület!

Mindenek előtt köszönetemet fejezem ki a mélyen tisztelt iskolaszéknek azért a határozatért, a melynek következtében kerületünk iskolaszéke és elemi iskolai tanítósága ez ünnepélyes ülésen együtt lehet, e helyen találkozhatott. Jól esik reménylenem, hogy az ily örvendetes alkalom ezentúl bennünket évenként legalább kétszer, az iskolai év elején és végén összegyűjt. S mi, a kik az emberiség legnemesebb ügyének közös szolgálatában állunk, eme kedves találkozásokon alkalmat nyerünk arra, hogy egymást személyesen megismerjük, azonkívül pedig egymással azonnal szellemi érintkezésbe lépünk. Mert a kölcsönösségnek nagy törvénye jelentékenyebb mozgatóerővé sehol sem fejlődhetik, mint a nevelés-oktatás terén. Ugyanis a tanítói testület az ifjúsággal egyetemben óriási, majdnem megdöbbentő erőt képvisel, azaz, a nemzet jövőjére, erkölcsi és politikai nagyságára, valamint a társadalmi kötelességek teljesítésének ügyére, nemkülönben a családi élet és hazaszeretet kultuszára nagyobb befolyással a nevelő-oktatói karnál senkisésem lehet. Nagyon természetes tehát, ha csekélységem oly forró érzéssel csüng azon az eszmén, hogy az iskolaszék, ez a közoktatásunkban oly igen lényeges szerv, a tanítóság szívéhez, értelméhez, érzületéhez, gondolkozásához, életelveihez, szokásaihoz, általában az egyén individualitásához hozzá fűződjek. E viszonynál fogva minkét fél öntudata összhangzó, egymást támogató működést végezzen, mivelhogy ellenkező esetben az iskolai élet legnemesebb ügyeitől a legjobb szívű emberek is elidegenedhetnek.

Hogy eme kifejezésem érthetőbb legyen, ki kell mondanom, hogy a testvériség, szabadság és egyenlőség eszméje a legutóbbi évek alatt hazánkban is sok mindent megváltoztatott. Míg annakelőtte az iskolák szervezői, fentartói avagy felügyelői, nem véve ki az igazgatókat, saját birodalmukban korlátlan hatalommal uralkodtak, s a tanítóttestületet oly alárendelt eszközöknek tekintették, a kik akarattjuk, sőt azt is mondhatnám basáskodásuk előtt föltétlenül meghajolni kénytelenek: ma már mindenki tartozik a mások jogait és emberi mivoltát tiszteletben tartani. Számolniok kell a közvéleménnyel, a szabad sajtóval, a tantestület minden egyes tagjával, mivelhogy ezek ma már mind hasonló miveltségű egyének, s jól ösmervén a valódi értéket, az embereket ők is azok szerint mérik meg. Az az elv, a melyet a szabadság, egyenlőség

* Felolvasta a szerző a X. ker. iskolaszék ez isk. évi első ünnepies közülésén, melyen a kerületi tanítóság is teljes számmal megjelent.

és testvériség zászlója képvisel, a politikai és társadalmi téren csak az esetben hódíthat, érvényesülhet kellőképpen, ha első sorban a népoktatás terén siet érvényesülni. Ez azonban nem zárja ki a tekintélyt, a hivatalos működésnek eme nélkülözhetetlen kellékét, csak arra figyelmeztet valamennyiünket, hogy a tekintély csak úgy bír értékkel, ha azt az egyéni tulajdonságokból eredő befolyás is támogatja. Tekintély felsőbbtség nélkül nem létezik. Valamely intézkedés avagy törvény állíthat, szervezhet ugyan akárhány felsőbbséget, az azonban valódi tekintélylyé csak az esetben fog válni, ha ahhoz az egyéni felsőbbtség is hozzájárul.

Ha ez igaz, úgy a napjainkban oly sokszor hangoztatott tanítói tekintélyt sem lehet rendeletileg meg állapítani. Azt ki kell vivni felsőbbtség, kiválóság által. Azonban ne higgye senki, hogy ez a felsőbbtség, a tehetségben, az ismeretek gazdagságában vagy a vagyonosságban gyökerezik. Ez esetben nem volna az oly ritka, mert szépképzettségű és gazdag ember mindennap találkozik. De az az igazi felsőbbtség, mely a tanítói tekintélyt is mindenkor kivívja és fenntartja; a mely előtt minden számbavehető ember meghajlik: az az értelmességben, a jellemében és a szívben gyökeredzik.

A tanítótságtól méltán követel sokat a társadalom, mert a tanítói állás nagy felelősséggel jár és roppant sok tapintatot igényel.

Hogy az értelem felsőségét megvárja tőlünk, az természetes, mert hiszen a nélkül a tanító a dolgok, személyek és jellemek pontos megkülönböztetését nem eszközölheti, az általános és különös helyzeteket nem tudja megkülönböztetni, a különféle érdekeket nem bírja egységre vezetni, nem tanulmányozhatja egyenkint az ő tanítványai lelki életét: s ahhoz mértén nem fegyelmezhet; arra a biztos szemre nem tehet szert, a mely az általánosban fölfedezi a lényegest; nem is fog a legfőbb elvek szerint itélni és cselekedni, a midőn tanít és nevel, szóval egységre és összhangra az iskola falain belül és kívül nem juthat el.

Ha azonban megvan bennünk az értelmiségnek ez a felsőbbsége s az bennünk nyers akarattal, hogy ne mondjam, elbizakodottsággal nem párosul, úgy az előtt mindenki örömmel meghajlik, mert jól tudja, hogy az a legfőbb, az az egyedüli biztosítéka az igazságnak. Annak a jótékony igazságnak, a melyre iskoláink zártkörű kis társaságainak éppoly szüksége van, mint az államnak.

Erre az igazságos eljárásra talán még nagyobb mérvben szüksége van az igazgatónak. Ha az iskolai igazgató előítéletes, szeszélyes, hangulatára nézve változékony, ítéleteiben elhamarkodó, a pillanat hatásának engedelmesskedő; ha az igazgató a kicsinyes dolgok árjában könnyen elmerül s a mindennapi életben el nem kerülhető kellemetlenségeken és bántalmakon nem tud felülemelkedni, ha az egyéneket nem egyes esetekből, hanem általánosan a magaviseletből itéli meg s bölcs belátásával

a tanítás és a nevelés menetét nem képes szabályozni: az oly igazgatónak sohasem lehet tekintélye.

Szöjük tovább e fonalat s szenteljünk egy-két pillanatot ama legfőbb elvnek, a melynek szükségét már fentebb is jeleztem volt. Nem mondunk sokat, ha azt állítjuk, hogy nincs valódi oktatás ott, a hol a nevelés szelleme hiányzik, más szóval nincs ott valódi iskolai élet, a hol a gyakorlati élet számára nevelendő jó ember nem képezi az iskolai nevelés-oktatás végcélját.

A végső cél sok helyütt csupán csak a fényes vizsgálat. E cél eléréséhez szükséges ugyan némi rend, fegyelem, szükséges a dolgozatok pontos és pedáns letisztáztatása, néhány jól bemagolt szakasz vagy kérdés a könyvből, egy-két páthoszos költemény és dal. Mindezeknek lehet némi értékük, csak hogy az mégsem a nevelés. Ez csak egyik faja az iparüzésnek, hasznos és jól kombinált ipar, egy jól szerkesztett szellemi gépezet. Oly helyeken az igyekezet oda irányul, hogy az ifjú (ember vagy leány) nyerjen egy bizonyos halmaz ösmeretét. Nem mondom, hogy ehhez a célhoz ez az eljárás mód is eszközül nem tekinthető. A nevelés szelleme azonban nem ezt a látható célt tartja fődolognak. E helyett, avagy ezen kívül oly cél felé törekszik, melyet a közönséges szem talán meg sem lát, észre sem vesz.

Gondolkodó elméket és szilárd, határozott jellemeket akar nevelni; nőket és férfiakat, a kikben erős az értelmiség és az igazságérzet. Ép, egészséges lelkeket, szabad szellemeket, a kik majdan méltán foglalnak helyett a mi demokratikus, szabadelvű társadalmunkban. Azt hiszem, helyesen vélekedtem, ha azt óhajtom, hogy ez utóbbi célt kell magunk elé kitűznünk; mindenik tantételünk, magyarázatásunk, egész módszerünk ennek a célnak szegődjék szolgálatába...

E nemes foglalkozása között azonban azt a tanítótság sohasem felejtse el, hogy a népoktató intézeteknek, főleg pedig az elemi iskolának mindig *tanítania* kell és sohasem *ismereteket közölnie*. Ezt a két fogalmat igen gyakran fölcserélik egymással, holott nagyon eltérő értelmük van. A megkülönböztetésnek eme hiánya vonja aztán maga után tanítási rendszerünkben a legkárosabb tévedéseket. Ha folytonosan csupán csak tanítanánk, a tanulók túlterheléséről sohasem panaszkodhatnánk, mert nem terhelnők meg az emlékező tehetséget, az értelem pedig szombatünöleg fokozódnék.

A «tanítani» szó jelentését az Akadémia nagy szótára következően magyarázza: Tanítani annyit tesz, mint oktatni, azaz leczkék alakjában a szívnek, léleknek, értelemnek tartalmat adni.» — Nyissunk ki most valamely tankönyvet, mely az elemi iskolák számára készült, és a melynek az a hivatása, hogy a tanító leczkéit helyettesítse! ugyan hány oly

lapra akadunk, a melyben szó sincs a tanításról, az elme utba igazításáról. alakításáról; hanem igen is el van sorolva egy jó adag ismeret.

Csak két tantárgyra akarok hivatkozni, hogy állításonkat bebizonyítsam: a földrajzra és magyar nyelvre. Itt találkozunk a nevek és szabályok végtelen sokaságával. Hogyan és miképen válaszszon és járjon el itt a tanító? Feleletem az, hogy a maga tapasztalatai szerint, tehát nem szolgálai utánzattal — úgy, a mint az a könyvben van. *Egyszerűsítsen és általánosítson*. Ebben a két szóban fejezhető ki a mi tanítási reformunk. Ha a reformtól nem idegenkedünk, iskoláinkban a szakember azonnal észre fogja venni, hogy micsoda nagy a különbség sok elméleti tankönyv és a közvetlen tapasztalatok útján gyűjtött adatok megtanítása között! Ha e reformtól nem idegenkedünk, a leczke felmondása azonnal a minimumra száll alá s a családi beszélgetés fog előtérbe jutni, és ez igen kívánatos, mert nem képzelhető szomorúbb képpennél, mintha az iskolában egy növendék beszél s arra csak a tanító figyel.

Reformot igényel iskoláinkban az olvasás-tanítás és az olvasmányok magyarázata is. Szükséges, hogy a hangos, de természetes hangú olvasást-oktatásunk legfontosabb elemének tekintsük. Eddigelé ez alapnak nem nagy értéket tulajdonítottunk; a jó olvasást úgy tekintettük, mint ritkaság szép természeti adományt, egyébként pedig fényezésnek szokták minősíteni. Ez az oka, hogy hazánkban azt még senki sem ballotta, hogy annak a tanulónak, a ki fennhangon legszebben olvas, valaki pályadíjat tűzött volna ki. Nem hallottunk ilyet sem az elemi, sem az alsófokú iparos, kereskedelmi, polgári, tanítóképző, nem a középiskolákat illetőleg. Sem a tanítók, sem a tanárok, sem a tanulók nem tanulnak jól olvasni. Csak színképezdénk talán az az egyetlen nyilvános tanintézetünk, mely az olvasni tanításra kellő gondot fordít. Ezért aztán vajmi kevesen tudnak nálunk jól olvasni. Tudományos társulataink gyűléseiről leginkább a rossz felolvasás idegenítette el a hallgatóságot, ügyvédek és orvosaink szintén nem tudnak jól olvasni. S sajátságos, hogy tanítanak bennünket úszni, táncolni, vivni, gyalogolni, birkózni, egyedül az a szervünk nem képezi a tanítás tárgyát, melyre a mindennapi élet körülményei közt oly nagy szükségünk van; azt a hangszert, mely az emberekkel való érintkezésünket közvetíti, egyedül a hangot nem gyakoroljuk. Ennek a sajátságos anomáliának vajjon mi lehet az oka? Én azt hiszem, három tévedés az oka. Először nem látjuk át annak a hasznát; másodsor félünk a túlterheléstől; harmadszor lehetetlennek tartjuk a megtanulását.

Nem fogok bele eme tévedések földerítésébe. Nagyon röviden azonban szükségesnek tartom megjegyezni, hogy ha a tanuló főteendője az, hogy tanuljon és a leczkét felmondja, czélja pedig az, hogy azt a leczkét.

minél értelmesebben megtanulja, felmondja és megtartsa emlékezetében: akkor ezt a hármas eredményt csak az olvasás művészetének a segítségével érhetni el. Hozzá kell még ezekhez adnom, hogy a legszebb olvasmányok tartalma is elvész, sőt a költők mély érzése és magasztó gondolatai is hatáskül nélkül vesznek el, ha a növendékek és a tanítók nem tudnak olvasni. Igaz, hogy tantervünkben majdnem egészen hiányzik a költői művek ismertetése, a mely ezáltal sajnálatosan hézagos. Nincs kimondva, hogy az elemi iskola pl. Arany Toldijának első és harmadik részét, Kisfaludy Sándor és Tompa néhány regéjét, Vörösmarty gyönyörű költői elbeszélését, a Szép Ilonkát, vagy Fáynak, Szentmiklósnak Gregussnak egy-két meséjét, Petőfinek néhány elbeszélő és lyrai művét az illető költő életének, küzdelmeinek igen rövid, de ugyancsak alkalmazott ismertetésével tanítani kell. Ezek a remek alkotások elemi iskoláinkra nézve tőkét nem képeznek. Seholsem utal a tanterv költői olvasmányokra, a melyeknek az erkölcsi és történelmi oktatásokat okvetetlenül ki kellene egészíteniök. A költői művek a legbiztosabb nevelő eszközök. Segítő tárgyai azok a tudósnak, a történésznek, moralistának, sőt lelke a klaszikus tanulmányoknak is. Hogy ne volna az tehát helyén a néptanító kezében! Igenis helye van annak mindenütt, a hol ébredezni kezd az értelem és dobogni kezd a szív. A legnagyobb gonddal kell ápolgatnunk a képzelet gyöngye virágait, mely nem akar egyebet, minthogy kifejlődhessék. Ápolni kell az idealismust, mert az hatalmas ellensúlyozója a bánatnak, a szenvedélynek, az erkölcsi ellankadásnak és a hiába való kételyeknek. Hozzátehetjük még, hogy az ifjuság tekintetét mielőbb az eszményi felé kell irányozni és a képzeletet ellátni azzal a tiszta finom táplálékkal; állandósítani kell a nagy eszméket és mély érzéseket, hogy azok az emlékezetbe mélyen bevésődhessenek s bizni a költőre is valamit, hogy az a lelket emelkedetté s a jellemet erőssé tegye. Ezek után tehát kimondhatom, hogy bölcsen jár el a tanítói kar, ha a költészetet hiven tanulmányozza s abban a növendékeket is lehetőleg részesíti.

Úgy van, nekünk mindent ki kell gondolnunk és mindent úgy kell tennünk, a mivel a nép erkölcsi és szellemi előhaladását, a jövő nemzedék jólétét előmozdíthatjuk. S ki tagadhatná, hogy a jó iskolai oktatás a népnek kiszámíthatatlan szolgálatot tesz, s ha igaz az az állítás, hogy az általános népmiveltés egyedüli alapja a virágzó államnak: úgy nem vitathatni el, hogy a jó iskolai oktatás érdekében minden üdvös intézkedést meg nem tennünk könnyelműség, lelketlenség, hazafiatlanság.

Mondottam, hogy a jó népiskola alapja a virágzó államnak. A népiskola tehát mindenkié, s hibáznék, a ki azt csupán csak valamelyik politikai párt tulajdonának tekintené. Ellenkezőleg oly közvagyon az, a

mely minden jó hazafi támogatására igényt tart, az iskolaszék tagjaitól, valamint a tanítóság részéről sok odaadást, törvényismeretet, szakképzettséget és kitartást kíván. Nélkülözhetetlen föltétel, hogy az iskolaszékek általában átérezzék hivataluk fontosságát s kötelességének anynyival is inkább mindenik tag lelkiismeretesen és pontosan megfeleljen, mivelhogy a községi iskolaszék a nyilvános nevelés-oktatásnak egyik legnagyobb vívmánya. Sem fáradságot, sem áldozatot ne sajnáljon tehát az, a ki e nemzeti szent ügyért csak valamit is tehet.

Az 1868 évi közoktatásügyi törvényben átvette az állam a legfőbb vezetést a tanító- és nevelő-intézetek fölött. A tanítást és a tudományt mindenik állampolgárra nézve szabadnak nyilvánította. Jog adatott arra, hogy iskolát bárki is szervezhessen és abban taníthasson, a ki képesítéseit azokat illetőleg ki tudja mutatni, csupán a vallástanítás gondját adta át az illető egyháznak. Lehet-e ennél szebb vívmánya a haladó kornak; ugyanazért szükséges, hogy azt az érett polgárság illően megbecsülje.

Napjainkban a községi iskolaszék a felügyelete alatt álló iskoláknak úgy szellemi és erkölcsi, valamint anyagi életére is köteles felügyelni. Jögmkörével ellenkezőleg hatásköre különösen széles. Oda soroztatott be az iskolai épületekre, butorzatokra, tanszerekre, a fűtésre és világtásra, szellőztetésre, levegőre és vízre vonatkozó ellenőrző felügyelet. Oda a tankötelesek összeírása és a szorgalmas iskolázás ügye. De oda osztatott be egyszersmind a tanítási időnek és az előirt tananyag feldolgozásának az ellenőrzése is. Ezen feladatok teljesítését tekintve az iskolaszék előtt ugyancsak gazdag forrás nyílik a tevékenykedésre. S ha ezt a legkomolyabb ügyet valódi önérzetes polgár módjára igyekszik az isk. szék mindenik tagja szolgálni, meg vagyok győződve, hogy azt a buzgó és lelkiismeretes tanítói kar mindig örömmel, sőt a lelkesültségnek egy bizonyos nemével tekinti. A jó tanító ugyanis mitől sem fél inkább mint azoknak közönbőségétől, lelkiismereti válságától, a kik arra volnának hivatva, hogy az ő magatartását, korrekt viselkedését, atyai modorát, öntudatos módszerét, szóval az ő tanítói erényeit észrevegység, méltányolják s azokat a haza nevében egy-két elismerő szóval illessék.

Sohase tartózkodják tehát az iskolaszék a tanításnak úgy külső, mint belső mivoltára felügyeletet gyakorolni. Minden lehető el kell a tekintetben követni, hogy az iskolát leghűbb barátoknak ismerjék a gyermekek és a családok egyiránt s mint önzetlen tanácsadó mindenütt tiszteletet arasson. Ugyanazért ne tartózkodják iskolaszékünk sem kimondani azt a jelszót: mindent megteszünk, hogy a tanítás nagy tiszteletben álljon az ifjuság és a szülők előtt! Soha bele ne nyugodjunk abba, hogy az iskola eljárásának a szülők ellene szegüljenek. Hogy pedig a kölcsö-

nős hatás az iskola és a szülők között annál bensőbb legyen, keressen iskolaszékünk oly alkalmakat, a midőn a közönséggel haszonnal érintkezhetni. Ilyen alkalmak az iskolai kirándulások, a melyeken a szülők is részt vehetnek, a kézimunka és iskolai dolgozatok kiállítása, iskolai ünnepélyek, melyek közé a ruhakiosztás is sorozható, évszázó ünnepélyek és esetleg még más multságok. Az iskolai ünnepélyek valóságos nép-ünnepélyek lehetnének s nagyon alkalmassak arra, hogy a nép rokonszenvét az iskola iránt fölébreszték és elevenségben tartsák. Azoknak egész éven át nagy a felvidámító hatásuk s az iskolát a családdal kívánatos módon összekötik. Nagy befolyással van az iskola életére az is, ha az isk. tagjai az iskolákat szorgalmasan látogatják, nemkülönben, ha a szegényekről gondoskodás történik nemcsak tanszerek és ruhaneműek, hanem melegedő szoba és leves avagy ebéd kiosztása által.

Az iskola nagy feladatai közé tartozik a munkaszerepet fölébresztése is. Iskolai rendszerünk e tekintetben borzasztóan hiányos, tehát ezt is a jószívü tanítóságnak kell kipótolnia. Avagy melyikünk nem tapasztalja azt kínos megdöbbenéssel, hogy tanítványaink nem ismerik a természet életét. Hiába zengette nagy költőnk, hogy «a természet örök könyvét forgatni ne szünjél, benne az Istennek képe leírva vagyon»: a mi gyermekeink sem tavasszal, sem nyárban, sem ősszel nem élvezik a természet bájait, nem foglalkoznak kertészkedéssel, sem pedig télen át nem gyakoroljuk be őket valamely életszükséget pótló kézimunkába. A tevékenykedést meghonosító eszközül a játékokat sem alkalmazzuk eléggé s ebbeli törekvésekről a tantestületek jegyzőkönyvei sem tanuskodnak.

De van egy tárgy, a melyről tantestületeink a legközelebbi jövőben sokat fognak vitatkozni s ezért szükségesnek vélem azt szóba hozni. Ez a német nyelv kiküszöbölése az elemi iskolából. Sokan azt fogják hinni, hogy ez eszme pártfogolásában hazafiság nyilatkozik. Pedig nem egyéb az, mint a felületes gondolkozás szelessége. Mert azt tudnunk illik, hogy minél nagyobb a város avagy minél nagyobb forgalomnak piacza valamely hely (pl. a fürdő), azon helyeken annál nagyobb gondot kell fordítani a nem anyanyelvekre is. A fő- és székváros népiskoláinak az által is különbözniök kell pl. a nagy magyar-alföldi falusi iskoláktól, hogy ez a forgalom és művelődés eszközei közül nyelv tekintetében is többet nyujt. Nem mondom, hogy nyelvtannal vesződjünk, de németül írni, olvasni és beszélni lehetőleg meg kell tanulnunk. Ha a fővárosi gyermek sem az órában, sem az elemi iskolában nem tanulja meg a német beszéd elemeit, az esetben azokat, mint iparos és kereskedő ifjakat, elvértve fogja gyakorlati iskolájába fogadni az előrehaladott külföld. És ez kiszámíthatatlan veszteség lenne a magyar iparra és kereskedelemre.

nézve. S a kik e veszteséget előidéznek, azok ezt az ő hazafias szólamokkal ki nem pótolhatnák.

Ez a vitás kérdés visszavezeti gondolataimat arra a tételre, a melyről egész tintatartókat ki kellene írunk s hozzá a szókat mindig a szívünkben vennünk, hogy t. i. ne csak tanítsunk, hanem neveljünk az iskolában. Mert lám mit használ, ha valaki igen hazafias akar lenni, tudja is könyv nélkül pl. a királyok névsorát és azok minden tettét, uralkodásuk és haláluk évszámait, ismeri a helyes írás minden tantételét, mit használ, mondom, ha nem tud sem helyesen gondolkozni, sem helyesen itélni.

Az elme, mely gondolkodással, értelmi működéssel szerzi meg ismereteit, képes lesz arra is, hogy az egyén erkölcsi magaviseletéről is gondolkodjék, elmélkedjék. Fájdalom, nem való az, hogy a tanítás magában is elég ahhoz, hogy valaki megismerje és megszeresse a jót. Nem igaz, hogy a ki írni és olvasni tud, az nem lehet rossz ember; s hogy a gonosztevők száma a szerint fogy, a milyenben az írni és olvasni tudók száma szaporodik. Ezt a téves hitet még ma is sokan vallják, csudás hatalmat tulajdonítanak az abc-nek, holott az is nagy tévedés, sőt több: veszedelmes hit. Ne osztozzunk mi e téves hitben s tegyünk különbséget az erkölcsi oktatás és az ismeretközlés között. Adjuk az előbbinek az elsőbbséget s azt a tanítói kötelességek közt tegyük az első helyre! Így válunk olyan tanítókká, a kik a fő- és székváros igényeit kielégítik s a jó tanítók mintaképei. Szerintem a legjobb tanító az, a kiben az iskolamester sohasem nyomja el az embert. Emberi mély érzések élnek benne s a nélkül, hogy azt mutogatná, mindenki észreveszi. A gyermekek előtt olyannak mutatkozik, a milyen a valóságban. Az iskolán kívül meglátja az életet, a hazát, az emberiséget, s nemcsak követel rendet, tisztaságot, érdeklődést, emberszeretetet és tiszteletet, hanem gyakorol is. Nem közli a gyermekekkel mindenik gondolatát, de egy napot sem enged elmúlni a nélkül, hogy tanítványai lelkéhez valamely szép gondolatot avagy érzést be ne plántált légyen. Ismerni törekszik a jellem törvényeit, s a midőn megkezdí éj elején működését, föltételez bizonyos adott jellemet s növendékein tanulmányozza azon törvényeket, a melyek azt a jellemet lassankint alakítják. E törvények ismerete megtanítja arra, hogy azokat egyrészt felhasználja, másrészt pedig hogy föltétlenül ne bízzék azokban. E törvények okos alkalmazása annyi mint a *tanítás művészete*. S az az, a mire vágyunk, a mire törekedünk és a mit elérünk kell.

Igen tisztelt iskolaszék és érdemes tanítói kar! Hosszu fejtegetéssel untattam önöket, pedig a nőnevelésről s azzal kapcsolatban a nőtanítók fenséges szerepéről még semmit sem szóltam. Ez az ügy is egyike azoknak, a melyre nézve minden vonalon eszme tisztázásra, a feladatok kijelölésére is azok szigorú megoldására van szükségünk. Ha ezt idejeko-

rán nem tesszük, nőnevelésünk a legferdebb, a legveszedelmesebb, sőt mondhatnám, a legátkosabb irányba fog terelődni. Azokat a tiszteletre méltó nőalakokat, a kikre édes anyánk vagy nagyanyánk korából emlékezünk, el fogja veszíteni a család, az egyház, elfogja veszíteni a takarékoság és egyszerűség, mindenek fölött pedig el fogja veszíteni a soha semmi más által ki nem pótolható nőiesség. S ez első sorban a nőtanítóknak fog legtöbbet ártani.

Azonban egy rövid együttlét alkalma nem elég ahhoz, hogy csak egy ember is elmondja véleményét avagy sorakoztassa eszméit a népnevelés mikéntjére nézve. S éppen ez a tudat birt engemet arra, hogy iskolaszékünket ez ünnepélyes összejövetelek elhatározására kérjem. Huszonnégy éve, hogy népiskoláink a jelenlegi szervezetben élnek s tudtommal első alkalommal szorít egymással társkezet az iskolaszék és a kerületi tanítószág. De végre kezét szorít s én hiszem, hogy e kézsorításban egész program nyilvánul. Kinyilatkoztatjuk, hogy mi kölcsönösen számítunk egymásra abban a nemes munkában, melyet a testvériség, egyenlőség és szabadság, azaz a mi hazánk bizott reánk. Szent előttünk a közművelődés, a fő és székváros felvirágzásának az ügye. Tudjuk, hogy nincs elvesztegetni való időnk, ugyanazért kölcsönösen biztatjuk, ösztönözzük egymást a kitartásra a türelemre és lankadhatatlan szeretetre a népoktatással szemben. Munkánkat ez iskolai év elején egymásban, önmagunkban, mindenek fölött pedig Istenünkben bizva kezdjük meg, s biztat a remény, hogy ha az év vége ismét összehozand, azzal az édes tudattal szorítunk ismét társkezet, a melyet a jól végzett munka után a kötelesség-teljesítés emberei éreznek.

Adja Isten, hogy ebbeli törekvésünkben ne zavarjon meg semmiféle csapás, baj, emberi gyarlóság, veszedelem; de ellenkezőleg, legyen velünk a szerencse, a jók bátorító elősmerése, az fjak hálája, a szülők tisztelete, a hatóság öröme, mindenek felett pedig legyen velünk az ügy- és egymás iránti önzetlen szeretet!

KERÉKGYÁRTÓ ELEK.